

Προσευχή στην Καινή Διαθήκη

π. Βασίλειου Θερμού

Το θέμα της προσευχής είναι κατάλληλο και για αρχάριους και για μεσαίους και για προχωρημένους, πάντα επίκαιρο, διότι η προσευχή είναι η σπονδυλική στήλη, θα λέγαμε, της πνευματικής ζωής εν Χριστώ. Και μάλιστα και σήμερα το Τριώδιο αρχίζει με μία παραβολή του Χριστού, η οποία πάλι αναφέρεται σε δύο μοντέλα προσευχής. Δηλαδή θέλει να πει για δύο είδη ανθρώπων και στην πραγματικότητα παρουσιάζει δύο είδη προσευχής. Τόσο σημαίνει ότι η προσευχή είναι καθοριστική τού είδους του ανθρώπου. Η ποιότητα της προσευχής δηλαδή, μας λέει πράγματα για την ποιότητα του ίδιου του ανθρώπου και της σχέσης του με το Θεό.

Ξεκινάω λέγοντας ότι η σωστή προσευχή συγκροτεί τον άνθρωπο ως πρόσωπο έναντι του Θεού. Αυτή είναι μια πρώτη κεντρική ιδέα. Δηλαδή, μπορεί κάποιος να θρησκεύει με διάφορους τρόπους. Ενδέχεται να θρησκεύει με ένα τρόπο που δεν στέκεται ως συγκροτημένο πρόσωπο απέναντι στο Θεό. Αυτό που τον καθιστά πρόσωπο που στέκεται υπεύθυνα ενώπιον του Θεού, είναι η προσευχή του. Όχι αορίστως η θρησκευτικότητά του. Θρησκευτικότητες υπάρχουν πολλών ειδών. Χιλιάδες, εκατομμύρια άνθρωποι γύρω μας, μια μεγάλη μερίδα του λαού μας, θρησκεύει αλλά δεν προσεύχεται. Ή δεν προσεύχεται ουσιαστικά. Η θρησκευτικότητα σε αυτή τη περίπτωση είναι μία φυσική κίνηση, θα λέγαμε, του ανθρώπου, ο οποίος αναζητάει το απόλυτο έτσι αορίστως το Θεό... Επειδή είναι φυσική κίνηση συμπλέκονται μέσα άλλες φυσικές επί μέρους ανάγκες, δηλαδή ο φόβος, η εξασφάλιση, η ανάγκη για συγχώρεση, διάφορα πράγματα. Δηλαδή πανανθρώπινες στάσεις, οι οποίες συνιστούν αυτό που λέμε θρησκευτικότητα. Γιατί η θρησκευτικότητα από τις ίδιες τις ανθρώπινες ανάγκες και συνθήκες ξεκινάει σ' όλους τους πολιτισμούς, σ' όλους τους ανθρώπους. Αλλά αυτές δεν έχουν προχωρήσει, για πολλούς ανθρώπους, στο επόμενο στάδιο μιας ουσιαστικής προσευχής, έτσι ώστε να συγκροτηθούν ενώπιον του Θεού, πρόσωπο με πρόσωπο. Αυτό κάνει η προσευχή.

Οπότε, λοιπόν, αυτό είναι μία βασική προϋπόθεση για να συνειδητοποιήσει κανείς τη σημασία της προσευχής. Το πόσο απαραίτητη είναι δείχνει ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος, όταν λέει τη φράση: «είναι προτιμότερο να μνημονεύει κανείς το Θεό, να σκέφτεται το Θεό, παρά να αναπνέει».

Λοιπόν, αυτό είναι το ένα· η προσευχή προς τον συγκεκριμένο Θεό που αποκαλύφθηκε στην ιστορία εν Χριστώ Ιησού, είναι αυτή που θα μας συγκροτήσει ως πρόσωπα υπεύθυνα και το θρησκευτικό δυναμικό που έχει ο καθένας μας, δηλαδή αυτές τις κινήσεις, τις τάσεις που έχει μέσα του, θα τις στρέψει προς το Θεό και πλέον θα πάρουν την πορεία την οποία περιγράφουν τα πνευματικά βιβλία· τι είναι δηλαδή πνευματική ζωή και μετά αγιότητα κτλ.

Σ' αυτή τη κίνηση λοιπόν, της μετάβασης απ' την απλή θρησκευτικότητα στην υπεύθυνη προσευχή, υπάρχουν δύο προϋποθέσεις, έτσι ώστε να μιλάμε για μια σωστή προσευχή. Εάν μας ρώταγε κάποιος, ποια προσευχή είναι σωστή; Δεν θα του λέγαμε ότι σωστή προσευχή, αληθινή, είναι αυτή που περιλαμβάνει αυτά τα λόγια. Η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δεν είναι ένας τυφλοσοφούρης·ας πούμε εάν πεις αυτά τα λόγια ακριβώς, αυτή είναι η σωστή προσευχή. Η απάντηση δεν είναι συγκεκριμένα λόγια προσευχής, μπορεί μια σωστή προσευχή να είναι πολύ διαφορετική στη μορφολογία. Δηλαδή εκατό άνθρωποι να προσεύχονται ουσιαστικά και να λένε διαφορετικά πράγματα και οι εκατό. Δεν είναι δηλαδή, το περιεχόμενο τόσο, όσο δύο κριτήρια, δύο προϋποθέσεις που καθιστούν τη προσευχή σωστή. Και αυτές είναι πρώτον, η προσευχή να γίνεται με *αλήθεια* και δεύτερον να γίνεται με *αγάπη*.

Με αλήθεια σημαίνει να προσπαθούμε να είμαστε έντιμοι με τον εαυτό μας. Δηλαδή να μην παίζουμε κρυφτό με τον εαυτό μας, ενώπιον του Θεού, όταν προσευχόμαστε. Είτε είναι στην εκκλησία αυτό, είτε στο σπίτι μας το βράδυ, το πρωί, είτε ακόμα και όταν καθ' οδόν και με διάφορες δουλειές που κάνουμε λέμε δυο λόγια προσευχής μέσα μας. Να είμαστε έντιμοι ενώπιον του Θεού. Να παραδεχόμαστε ποια είναι η κατάστασή μας. Να μην κρυβόμαστε δηλαδή, νομίζοντας ότι είμαστε κάτι παραπάνω απ' αυτό που είμαστε. Άλλωστε ο Θεός μάς ξέρει πολύ καλύτερα απ' όσο ξέρουμε εμείς τον εαυτό μας. Αυτό, να υπάρχει απόλυτη αλήθεια, απόλυτη απογύμνωση ενώπιον του Θεού, προς την μια μεριά. Αλλά και αλήθεια προς την άλλη κατεύθυνση. Δηλαδή η αλήθεια για το Θεό, να υπάρχει σωστή εικόνα για το Θεό. Να μην έχουμε εσφαλμένη εικόνα για το Θεό.

Τότε δηλαδή, όσο ειλικρινής και να είναι ο άνθρωπος, άμα λατρεύει ένα Θεό που δεν είναι ο χριστιανικός Θεός και σ' αυτόν προσεύχεται, τι να κάνει; Γι' αυτό λοιπόν, αυτό προϋποθέτει μελέτη. Να ξέρουμε, να καταλάβουμε ποιος είναι ο αληθινός Θεός και Αυτόν να έχουμε στο νου μας ότι απευθυνόμαστε, σύμφωνα με την αποκάλυψή

Του που υπάρχει μέσα στο Ευαγγέλιο. Αλήθεια λοιπόν και προς εμάς και αλήθεια για το Θεό.

Και το δεύτερο χαρακτηριστικό και κριτήριο είναι η αγάπη. Η αλήθεια μόνη της δεν φτάνει. Ο διάβολος ξέρει πολύ καλά την αλήθεια γύρω από τον εαυτό του. Ξέρει ότι είναι κάθαρμα. Δεν θεωρεί τον εαυτό του καλό ο διάβολος, αλλά δεν αγαπάει. Του λείπει το άλλο κριτήριο. Δεν αρκεί κανείς να ξέρει τι είναι αλλά πρέπει να στέκεται, με όση δύναμη έχει, όσα αποθέματα αγάπης έχει, στην προσευχή κατ' αυτό τον τρόπο. Ποτέ η αγάπη μας δεν είναι τέλεια και σωστή και πλήρης. Προσευχόμαστε και είμαστε μες στην Εκκλησία για να αυξάνεται η αγάπη μας. Αλλά όσο μπορούμε με αγάπη να στεκόμαστε ενώπιον του Θεού. Δηλαδή, δεν μιλάμε σε κάποιον απόμακρο, αλλά σε κάποιον που μας αγαπάει και αγωνιζόμαστε να Τον αγαπήσουμε. Και δεν μιλάμε για τους άλλους στην προσευχή μας, παρά μόνο εν αγάπη. Δηλαδή, αγωνιζόμαστε να εκδηλώσουμε την αγάπη μας για τους άλλους μες στην προσευχή μας. Και αν δεν την έχουμε, επειδή μας ενοχλούν, μας έχουν σπάσει τα νεύρα, οτιδήποτε κτλ, ζητάμε αυτό το πράγμα στην προσευχή μας. Να τους αγαπήσουμε. Δηλαδή, η αγάπη είναι κεντρικό κριτήριο, επίσης μια σωστής προσευχής.

Αυτά τα δυο μαζί. Γιατί μπορεί να υπάρχει το ένα, χωρίς το άλλο. Υπάρχουν άνθρωποι που προσεύχονται, όπως πιστεύουν εν αγάπη, αλλά τους λείπει η αλήθεια. Δηλαδή, αυτός που θα προσευχηθεί ως πούμε, «Θεέ μου, τι βάσανο είναι αυτή η γυναίκα που έχω», ή «ο άντρας» αντίστοιχα, «που έχω. Φώτισέ τον να αλλάξει», «Φώτισέ την να διορθωθεί». Και από αγάπη προσεύχεται, να αλλάξει, να διορθωθεί... Διότι αυτός είναι ή αυτή είναι το εμπόδιο για να είμαι εγώ ευτυχισμένος, έτσι; Αυτός υποτίθεται ότι δρα εν αγάπη, μιλά εν αγάπη στη προσευχή του για το σύντροφό του αλλά του λείπει η αλήθεια. Δηλαδή, δεν διακρίνει ποια είναι τα δικά του στοιχεία, εκείνα για τα οποία χρειάζεται να μετανιώνει, και βλέπει μόνο τού άλλου τα ελαττώματα και όχι τα δικά του.

Ή, αυτός που νομίζει ότι έχει διαβάσει βιβλία θεολογικά και ξέρει για τον αληθινό Θεό και στέκεται ενώπιόν Του αλλά δεν Τον αγαπάει, ούτε αισθάνεται ότι ο Θεός τον αγαπάει, αλλά ξέρει υποτίθεται για τον αληθινό Θεό και σ' Αυτόν μιλάει... Ε, αυτός, ούτε τον αληθινό Θεό λατρεύει, ούτε αλήθεια έχει. Γιατί δεν αισθάνεται ότι ο Θεός τον αγαπάει, ούτε αυτός μπορεί να Τον αγαπήσει. Τότε τι θεός είναι αυτός; Δεν είναι ο Θεός ο συγκεκριμένος, ο οποίος μας αγάπησε και τον αγαπούμε. Είναι ένας θεός τον οποίο φοβάται. Άλλος θεός. Άρα και στην αλήθεια χάνει. Δηλαδή, δεν μπορούν να σταθούν αυτά τα δύο

μαζί. Δεν μπορούν να σταθούν δηλαδή, χωριστά το καθένα. Αν χάσεις το ένα, χάνεις και το άλλο σε λίγο.

Είναι αυτό που ο Ντοστογιέφσκι είχε βάλει στο στόμα του γέροντα Ζωσιμά στους αδελφούς Καραμάζωφ. Μια πολύ σοφή κουβέντα που είναι και δυσδιάκριτη εκ πρώτης όψεως, το γιατί συμβαίνει αυτό. Πήγαινε κόσμος εκεί και τους συμβούλευε ο σάρετς και τους λέει: «Να μην λέτε ψέματα στη ζωή σας γενικά και κυρίως να μην λέτε ψέματα στον εαυτό σας. Διότι αν λέτε ψέματα στον εαυτό σας και συνηθίσετε, σε λίγο καιρό σιγά, σιγά θα χάσετε την ικανότητα να αγαπάτε». Μόλις χάσεις την αλήθεια, θα χάσεις και την αγάπη. Είναι μαθηματικά βέβαιο ότι θα συμβεί αυτό.

-Αυτό που είπατε για τον αληθινό Θεό, να ξέρει κάποιος να απευθύνεται στον αληθινό Θεό.... Σκέφτομαι πολλές φορές, κάποιος που δεν είναι χριστιανός και προσεύχεται. Έχει τα προβλήματά του, έχει τις προσδοκίες του, έχει τις ανάγκες του τέλος πάντων. Και έχει την αγάπη του, έχει την αλήθεια του και προσεύχεται. Αυτή η προσευχή του δεν εισακούεται;

-Ναι. Αυτή είναι πολύ σωστή ερώτηση. Αυτό που εννοούμε να προσεύχεται στον αληθινό Θεό, δεν εννοούμε το ποιος είναι μπροστά του και τον ακούει. Γιατί πάντα ο αληθινός Θεός είναι μπροστά και ακούει τους ανθρώπους. Κάθε θρησκείας. Δεν υπάρχει άλλος Θεός, ένας είναι.

Εννοούμε αυτόν που εκείνος έχει βαθιά μέσα του ως θεό. Και βαθιά μέσα του σημαίνει, όχι απλά στο μυαλό του. Δηλαδή, ένας αλλόθρησκος ας πούμε, μπορεί να έχει στο μυαλό του την εικόνα για το Θεό που του λέει η θρησκεία του. Δεν έχουνε όμως όλοι, εκατομμύρια Εβραίοι ή εκατομμύρια Μουσουλμάνοι κτλ, την ίδια εικόνα για το Θεό βαθιά μέσα τους. Γιατί επηρεάζεται η γνώση που έχουν περί θεού, απ' τον χαρακτήρα τους και την προσωπικότητά τους. Έτσι λοιπόν, άλλοι, με τις ίδιες Γραφές, βιώνουν ένα θεό τιμωρό και αυστηρό κτλ και άλλοι βιώνουν ένα θεό που τους αγαπάει και τους συγχωρεί. Δηλαδή, αυτό που μετράει είναι η εικόνα που έχουν για το Θεό μέσα τους. Εκεί μπορεί κανείς λοιπόν να αληθεύει ή να μην αληθεύει. Δηλαδή να λατρεύει τον αληθινό Θεό ή όχι. Και άθελά του. Γι' αυτό και πιστεύουμε ότι ο Θεός ακούει τις προσευχές όλων των ανθρώπων, στο βαθμό που καλοπροαίρετα κανείς διατηρεί μια εικόνα του Θεού μέσα του, η οποία κάπως μοιάζει σε ορισμένα χαρακτηριστικά με τον αληθινό Θεό για τον οποίο δεν έχει ακούσει ακόμη.

Σ' αυτό βασίστηκε ο απόστολος Παύλος που ήρθε στην Αθήνα και είδε το βωμό στον Άγνωστο Θεό. Και τους λέει, «να Αυτόν ήρθα να σας πω, γι' Αυτόν που δεν ξέρετε». Φοβερή φράση. Λέει, «εσείς, με το να γράψετε 'στον άγνωστο Θεό' και να τον λατρεύετε, στην πραγματικότητα ζητάτε Αυτόν για τον οποίο ήρθα να σας πω». Τι αναγνωρίζει εκεί; Αναγνωρίζει ότι μες στον άνθρωπο υπάρχει δίψα και όσο πιο καλοπροαίρετος είναι κανείς τόσο πιο πολύ η εικόνα του περί θεού προσεγγίζει την εικόνα του αληθινού Θεού, ακόμη και αν δεν το ξέρει διανοητικά, επειδή δεν το έμαθε. Δεν το άκουσε ποτέ. Άρα δηλαδή και ενός αλλόθρησκου η προσευχή, μπορεί να είναι εν αληθεία. Μπορεί να αληθεύει, στα μέτρα τού εφικτού, των δυνατοτήτων του. Και γι' αυτό ο Θεός την δέχεται.

Έχουμε και άλλα παραδείγματα. Ο απόστολος Πέτρος συνάντησε, λέει στις Πράξεις των Αποστόλων, τον Κορνήλιο, ένα Ρωμαίο εκατόνταρχο, ο οποίος ήταν πάρα πολύ ευλαβής. Ευλαβείτο το Θεό αλλά ήταν ειδωλολάτρης. Και του αποκαλύφθηκε ο Θεός, δεχόταν λέει τη προσευχή του, επειδή ήταν δίκαιος, ενώ δεν ήταν ακόμη Χριστιανός, ούτε Εβραίος. Δηλαδή, το ποιον θεό έχει κανείς στον οποίο προσεύχεται, είναι μια πραγματικότητα βαθιά μες στην ψυχή μας, ο θεός αυτός που έχουμε φτιάξει και στον οποίο μιλάμε. Όπως και ο Μουσουλμάνος και ο Εβραίος κτλ, και ένας Χριστιανός μπορεί να έχει φτιάξει μια εικόνα του θεού που τον βολεύει, οπότε προσεύχεται σ' αυτόν χωρίς αλήθεια και χωρίς αγάπη, έτσι; επειδή θέλει κάποια πράγματα απ' αυτόν το θεό, ας πούμε. Οι προσδοκίες τους είναι κάποιες άλλες. Να είναι αυστηρός ο θεός, να τιμωρεί τους αντίπαλους, να τον έχει αυτόν σαν κάτι το ξεχωριστό... Ό,τι θέλει ο καθένας τοποθετεί πάνω σ' ένα θεό που δεν είναι αληθινός.

Κι έτσι, ενώ διανοητικά ένας Ορθόδοξος ξέρει περί αληθινού Θεού, μπορεί να προσεύχεται σ' ένα θεό, ο οποίος δεν είναι αληθινός. Γιατί είναι μόρφωμα, κατασκεύασμα του ψυχικού του κόσμου.

Δεν ξέρω εάν είναι σαφές αυτό ή σας μπερδεύει αυτό που λέω' ότι άλλο είναι τελικά ο Θεός που λέει η πίστη μας και το ομολογούμε με λόγια όταν λέμε το 'Πιστεύω', και άλλο είναι ο θεός, ως ενδοψυχική κατασκευή, αυτός προς τον οποίο απευθυνόμαστε. Είναι μια ψυχική αναπαράσταση του Θεού. Αυτό ισχύει και για όλα τα θέματα.

Άλλη είναι η πραγματική μας μητέρα, ως άνθρωπος και άλλη μία αναπαράσταση που έχουμε εμείς για τη μητέρα μας. Άλλος είναι ο σύντροφός μας και άλλη η ψυχική αναπαράσταση που έχουμε για το σύντρόφό μας. Δεν συμπίπτουν αυτά. Και πολλές φορές οι συμπεριφορές μας καθορίζονται από την ψυχική αναπαράσταση που

έχουμε για τον άλλον, όχι από αυτό που είναι στην πραγματικότητα. Και γι' αυτό μπορεί δύο άνθρωποι να ζούν πολύ καιρό μαζί και να μην γνωρίζονται ουσιαστικά. Είναι το ίδιο ανάλογα με το Θεό. Πρόσωπα είναι όλα και αναπαραστάσεις προσώπων.

-Τότε πώς είναι δυνατόν, αφού κάθε φορά, φτιάχνουμε εμείς μία εικόνα για το Θεό, ποιος είναι, πώς φτάνουμε στον αληθινό Θεό, όπως Αυτός είναι; Πώς θα περάσουμε από τη δική μας εικόνα, σε Εκείνον;

-Ναι. Το πέραςμα γίνεται δια της προσευχής και της πνευματικής ζωής γενικότερα, με τα οποία εμείς καταθέτουμε την καλή μας προαίρεση στο Θεό και η χάρη του Θεού που έρχεται εξυγιαίνει την εικόνα λίγο-λίγο. Δηλαδή αγιάζει την προαίρεσή μας και την εξυγιαίνει. Και έτσι ένας άνθρωπος που προσδεύει πνευματικά, γνωρίζει καλύτερα το Θεό. Αποκαθαίρεται η εικόνα του Θεού μέσα του και η προσευχή του επομένως γίνεται πιο καθαρή, με περισσότερη αλήθεια και αγάπη.

Βήμα-βήμα γιατί όλοι στεκόμαστε ατελώς ενώπιον του Θεού. Όλοι δεν έχουμε συλλάβει τι είναι ο Θεός πραγματικά. Όλοι υστερούμαστε στην αγάπη. Και στα δύο. Αλλά ο τρόπος να εξυγιανθούν αυτά είναι η θέλησή μας, η καλή μας προαίρεση, η προσπάθεια η επίμονη, μαζί με τη χάρη του Θεού. Αυτά τα δύο όταν 'παντρευτούν' δημιουργείται πνευματική πρόοδος και αγιότητα στο τέλος.

Ας αρχίσουμε με τα χωρία. 6^ο κεφάλαιο του Ματθαίου, 7 έως 13.

-Όταν δε προσεύχεσθε, μη λέγετε πολλά και ανόητα, όπως κάνουν οι εθνικοί, που νομίζουν ότι με την πολυλογία τους θα εισακουσθούν. Μην γίνετε λοιπόν όμοιοι μ' αυτούς, διότι ο Πατέρας σας γνωρίζει καλά εκείνα που έχετε ανάγκη πριν τού τα ζητήσετε.

Ως εξής λοιπόν να προσεύχεσθε. «Πατέρα μας επουράνιε, ας τιμάται ως άγιο το όνομά σου· ας έλθει η βασιλεία σου· ας γίνει το θέλημά σου, όπως εις τον ουρανό, έτσι και εις την γη. Το καθημερινό μας ψωμί δος μας σήμερα και συγχώρησε ό, τι κακό έχουμε κάνει, όπως και εμείς συγχωρούμε εκείνους που μάς έχουν κάνει κακό. Και μη επιτρέψεις να πέσωμε σε πειρασμό, αλλά σώσε μας από τον πονηρό. Διότι δική σου είναι η βασιλεία και η δύναμις και η δόξα εις τους αιώνες των αιώνων, Αμήν».

-Ωραία. Λοιπόν, τι μας λέει εδώ, στην αρχή; Όχι φλυαρία, λέει. Φλυαρία κούφια. Δεν μας λέει «μη λέτε πολλά στη προσευχή». Άμα η καρδιά σας, που στέκεται με αλήθεια και αγάπη ενώπιον του Θεού, θέλει να πει πολλά, πείτε πολλά. Η φυσικότητα είναι πάνω απ' όλα. Άλλη φορά θέλουμε πιο πολλά να πούμε, άλλη φορά λιγότερα. Αλλά

μην λέτε κούφια λόγια, δηλαδή κούφια φλυαρία. Διότι λέει, πολλοί ειδωλολάτρες, το κάνανε φαίνεται εκείνη την εποχή, στεκόταν μπροστά στα αγάλματα και λέγαν, λέγαν, λέγαν λόγια κτλ, χωρίς ουσιαστική σχέση και κοινωνία με το θεό τους. Λοιπόν, εδώ τι έχουμε; Έχουμε το φαινόμενο, που η πολυλογία η οποία μπορεί να γίνεται και με αφορμή την ευλάβεια, ότι είναι πολύ ευλαβές να λες πολλά κτλ, τελικά θυσιάζει την αλήθεια. Διότι εκείνη την ώρα, όταν μιλάς πολύ, δεν καταλαβαίνεις ούτε τον ίδιο σου τον εαυτό τι λέει. Είσαι απών από τον εαυτό σου και δεν κοινωνείς με το Θεό.

Το έχετε προσέξει και στις ανθρώπινες σχέσεις; Είναι φορές που όταν μιλάς πάρα πολύ, εμποδίζεις την ουσιαστική επαφή και κοινωνία με τον άλλο. Υπάρχουν πολυλογίες οι οποίες γίνονται εμπόδιο στην ουσιαστική σχέση. Σε ζευγάρια, σε σχέση γονέων – παιδιών. Κατ' εξοχήν εκεί, μια πολυλογία των γονέων που προκαλείται από άγχος και λένε, λένε, λένε πολλά ώστε δεν κοινωνούν με το παιδί τους, ουσιαστικά δεν υπάρχει σχέση. Τα πολλά λόγια γίνονται εμπόδιο. Υπάρχουν ίσα-ίσα σκληρές βαθιάς κοινωνίας μεταξύ δύο ανθρώπων, με σιωπή.

Λοιπόν, κατά τον ίδιο τρόπο, επειδή πάλι είναι σχέση μεταξύ δύο προσώπων, όπως είπαμε, υπάρχουν πολλές αναλογίες έτσι, στις διαπροσωπικές σχέσεις: εδώ λέει, όχι κούφια πολλά λόγια. Ξέρει ο Θεός τι έχετε ανάγκη. Δεν θα τα λέμε εμείς; Όχι, θα τα λέμε. Θα πει ο Χριστός αλλού, «να λέτε αυτά τα οποία έχετε ανάγκη». Αλλά θέλει να μιλήσει για τη φυσικότητα, τη ζωντάνια. Και δίνει και ένα παράδειγμα προσευχής. Η περίφημη Κυριακή Προσευχή που ονομάστηκε έτσι επειδή ο Κύριος την έδωσε, ο ίδιος.

-Λίγο περισσότερο θα ήθελα τη γνώμη σου σ' αυτό το θέμα της έκτασης της προσευχής. Και ο Bloom από τη μία λέει να είναι φυσικό, από την άλλη όμως προτείνει να μάθουμε απέξω ή να διαβάζουμε τις προσευχές της Εκκλησίας μας, οι οποίες παίρνουν περίπου μισή ώρα το πρωί και μισή ώρα το βράδυ. Μερικές φορές δεν έχω να πω παρά δυο-τρία πράγματα. «Θεέ μου σ' ευχαριστώ, Θεέ μου σε δοξάζω για όλα αυτά που βλέπω, έχω και δύο τρία αιτήματα». Αυτό. That's all. Δυο λεπτά. Το άλλο με κουράζει. Αισθάνομαι ότι είναι μια επανάληψη, τα ίδια και τα ίδια και με ...

-Ναι. Κοίταξε. Το βιβλίο αυτό του Bloom, το «Μάθε να προσεύχεσαι», ο αγγλικός του τίτλος ήταν «School for prayer». Δηλαδή, «Σχολείο Προσευχής». Ήταν το πρώτο μιας σειράς βιβλίων για την προσευχή. Ήταν για αρχάριους. Ίσως γι' αυτό το λόγο, δίνει κάποιες κατευθύνσεις πιο συγκεκριμένες. Ίσως όταν το έγραψε να είχε γίνει

δέκτης ερωτημάτων και τους έδινε πιο συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Ξεκινήστε, αφιερώστε λίγο χρόνο, πες τε κτλ. Το κάνουν και κάποιοι πνευματικοί σε άνθρωπο που ξεκινάει και δίνουν κάποιες κατευθύνσεις. «Αφιέρωσε τόσα λεπτά το πρωί και το βράδυ». Δεν είναι κακό αυτό να το πεις. Άλλοι το λένε, άλλοι δεν το λένε. Εγώ δεν το συνηθίζω. Απλώς τονίζω τη σημασία της προσευχής και δεν λέω για συγκεκριμένο χρόνο.

Δεν μπορούμε να βάλουμε τους ανθρώπους σε καλούπια. Εξαρτάται εάν πληροί τα κριτήρια που είπαμε. Μπορεί να προσευχηθεί ό άλλος πέντε λεπτά μόνο ή τρία λεπτά και η προσευχή του να κατεβάσει τον ουρανό στη γη, θα λέγαμε. Να είναι τόσο ζωντανή. Και μπορεί, άλλος στα δέκα λεπτά, να είναι απλώς μία τυπική συνήθεια που την επαναλαμβάνει από τότε που ήταν παιδί και δεν περνάει καθόλου μέσα του. Είναι κάτι εξωτερικό.

Μπορεί ο άλλος να προσεύχεται είκοσι λεπτά και να είναι κούφια λόγια, άδεια. Και μπορεί να προσεύχεται είκοσι λεπτά και να του είναι πολύτιμο αυτό, γιατί μετά τα δέκα λεπτά αρχίζει και παίρνει μπρος και ζεσταίνεται και καταλαβαίνει τι λέει. Γιατί έχουμε και αυτό το θέμα. Δηλαδή, η διάρκεια προσευχής βοηθάει πολλές φορές γιατί λείπει η συγκέντρωση. Οπότε τα πρώτα πάνε έτσι και μετά συνειδητοποιούμε και μπαίνουμε στο κλίμα.

Συνεχίζουμε: *Παλιά, πριν από μένα, ακούσατε ότι έχει ειπωθεί να αγαπάς τον πλησίον σου και να μισείς τον εχθρό σου. Εγώ σας λέω να αγαπάτε τους εχθρούς σας, να ευλογείτε αυτούς που σας καταριούνται, να ευεργετείτε αυτούς οι οποίοι σας μισούν και να προσεύχεσθε γι' αυτούς οι οποίοι σας καταδιώκουν και σας βλάπτουν. Γιατί έτσι θα γίνεται παιδιά του Πατέρας σας τοῦ ἑν οὐρανοῦς.*

Εδώ έχουμε μία εντολή του Χριστού, η προσευχή να περιλαμβάνει τους εχθρούς. Αυτούς οι οποίοι μας ενοχλούν εν πάση περιπτώσει. Είναι ένα φάσμα μεγάλο. Αυτούς οι οποίοι μας γίνονται αντιπαθητικοί μέχρι και αυτούς που μας βλάπτουν κιόλας. Διότι έτσι θα γίνεται παιδιά του Θεού, λέει. Μην ξεχνάτε ότι το *Πάτερ ἡμῶν* είναι η εκδήλωση της υιοθεσίας που έχουμε λάβει από το Θεό Πατέρα. Δηλαδή, λέμε Πατέρα μας το Θεό. Ομολογούμε ότι είμαστε παιδιά Του, συνεπώς αδέρφια μεταξύ μας.

Ο μεν Θεός Πατήρ έκανε την υιοθεσία, μας κατέστησε παιδιά Του όλους και αδέρφια του Χριστού, αλλά το εάν εμείς θα ανταποκριθούμε στην υιοθεσία και θα συμπεριφερθούμε ως παιδιά του Θεού, εξαρτάται από το αν θα υλοποιήσουμε το πνεύμα με το οποίο ο Χριστός

πολιτεύθηκε ως υιός του Θεού και επομένως εάν θα συγχωρούμε κιόλας.

Γιατί ο κατά φύσιν Υιός συγχώρεσε. Και δεν έχει εχθρούς ο Χριστός. Κάποιοι τον βλέπουν ως εχθρό αλλά ο ίδιος δεν έχει εχθρούς. Επομένως ό,τι κάνει ο κατά φύσιν Υιός, πρέπει να κάνουν και οι κατά πνεύμα, κατά υιοθεσία, γιοί και θυγατέρες. Και γι' αυτό μας ζητάει να συγχωρούμε, ούτε λίγο, ούτε πολύ.

Κατά Μάρκον 14: 38. Το σκηνικό είναι στο κήπο της Γεθσημανή, λίγο πριν τον συλλάβουν, όπου ο Χριστός προσεύχεται και παραπέρα είναι οι μαθητές οι οποίοι είναι κουρασμένοι, νύχτα πια, παίρνουν και έναν υπνάκο. Και γυρίζει και τους λέει λοιπόν «Άγρυπνήστε μαζί μου. Περίλυπη μέχρι θανάτου είναι η ψυχή μου». Και αφού απομακρύνθηκε λίγο, έπεσε με το πρόσωπο στη γη και προσευχόταν να γλυτώσει, αν ήταν δυνατό, από αυτή την ώρα. «Πατέρα», έλεγε, «όλα είναι δυνατά για σένα· γλίτωσέ με απ' αυτό το ποτήρι· ας μη γίνει όμως το δικό μου θέλημα αλλά το δικό σου». Έρχεται πίσω και τους βρίσκει να κοιμούνται, και λέει στον Πέτρο: «Σίμων, κοιμάσαι; Δεν μπορέσατε να μείνετε άγρυπνοι ούτε μια ώρα; Μείνετε άγρυπνοι και προσεύχεστε, για να μη σας νικήσει ο πειρασμός· το πνεύμα είναι πρόθυμο, η σάρκα όμως αδύναμη».

-Ωραία. Εδώ έχουμε μία συμβουλή του Χριστού με προληπτικό χαρακτήρα. Να έχετε επαγρύπνηση και να προσεύχεστε, για να αποφύγετε να πέσετε σε πειρασμό. Εδώ είναι η προληπτική δράση της προσευχής. Αποφεύγει κανείς πολλούς πειρασμούς όταν έχει επαγρύπνηση στη ζωή του και προσεύχεται, θωρακίζοντας τον εαυτό του. Γιατί πράγματι έπεσαν σε πειρασμό οι απόστολοι μετά. Θυμάστε τι είχε πει ο Πέτρος. «Εγώ θα πεθάνω για σένα αν χρειασθώ». Και μόλις εμφανίστηκαν και τον συνέλαβαν τον Χριστό, βγάζει το μαχαίρι, να τραυματίσει το δούλο... Μετά σκορπίσανε όλοι στα σπίτια τους... Μόνο ο Ιωάννης έμεινε στη δίκη τις ώρες εκείνες που ακολούθησαν και στο σταυρό. Έπεσαν σε μεγάλο πειρασμό. Πριν από λίγο είχαν κοινωνήσει, είχαν ακούσει χίλια δυο πράγματα, για το τι είναι ο Χριστός και τι ήρθε να κάνει κτλ.

-Μας ανακουφίζει ταυτόχρονα όμως ότι και εκείνοι, κάποια στιγμή κατάλαβαν, οπότε μπορούμε και εμείς να επιστρέψουμε.

-Μας ανακουφίζει το πόσο επιεικής είναι ο Θεός. Τον αρνούνται, ο Πέτρος μάλιστα επισήμως. Γίνονται όλα αυτά, ούτε την Ανάσταση δεν πιστεύουν μετά· θεωρούν ότι παραφρόνησαν οι γυναίκες που τους

είπαν αυτό, τόσο πολλή θλίψη είχε πέσει στη ψυχή τους. Και πενήντα μέρες μετά τους στέλνει το Άγιο Πνεύμα!

Είναι απίστευτα επιεικής ο Θεός και τους κάνει Αποστόλους. Δεν ζητάει να έχεις φτάσει σε τέλεια κατάσταση για να σε εμπιστευθεί. Αλλά η τέλεια κατάσταση είναι κάτι που γίνεται μετά από φιλότιμο και από ευγνωμοσύνη για μας, επιδιώκεται.

Κατά Λουκάν, 11, στίχοι 5 έως 13. «Φανταστείτε, συνέχισε, πως κάποιος από σας πάει τα μεσάνυχτα στο σπίτι του φίλου του και του λέει: 'φίλε, δάνεισέ μου τρία ψωμιά, γιατί κάποιος φίλος μου ταξιδιώτης ήρθε σπίτι μου και δεν έχω τίποτε να του προσφέρω να φάει'. Εκείνος του απαντάει από μέσα: 'μη μ' ενοχλείς' έχω πια κλειδώσει τη πόρτα, και τα παιδιά μου κι εγώ είμαστε στο κρεβάτι' δεν μπορώ να σηκωθώ και να σου δώσω'. Σας βεβαιώνω πως κι αν ακόμη δεν τον εξυπηρετήσει επειδή είναι φίλος του, για την αναιδείά του θα σηκωθεί και θα του δώσει ό,τι χρειάζεται».

Σας λέω λοιπόν: ζητάτε και θα σας δοθεί, ψάχνετε και θα βρείτε, χτυπάτε την πόρτα και θα σας ανοιχτεί. Όποιος ζητάει παίρνει, όποιος ψάχνει βρίσκει κι όποιος χτυπάει του ανοίγεται. Ποιος πατέρας από σας, όταν του ζητήσει ο γιός του ψωμί, θα του δώσει πέτρα; Ή όταν του ζητήσει ψάρι, θα του δώσει φίδι αντί για ψάρι; Ή αν του ζητήσει αυγό θα του δώσει σκορπιό; Αν λοιπόν εσείς, παρ' όλο που είστε αμαρτωλοί, ξέρετε να δίνετε καλά πράγματα στα παιδιά σας, πολύ περισσότερο ο ουράνιος Πατέρας θα δώσει το Άγιο Πνεύμα σε όσους Του Το ζητούν».

-Μάλιστα. Εδώ δεν έχουμε ακριβώς παραβολή αλλά παραδείγματα, παρομοιώσεις απ' την ανθρώπινη ζωή για για τον απλό κόσμο. Δεν είναι έτσι ο Θεός, φυσικά δεν θα δώσει μια δωρεά στον άλλον επειδή επιμένει, για να τον ξεφορτωθεί' αλλά φέρνει το παράδειγμα αυτό. Ακόμα και εσείς θα δώσετε για να ξεφορτωθείτε κάποιον ας πούμε, που υπήρξε τόσο ενοχλητικός ώστε να ζητάει.

Λοιπόν, η μόνη προσευχή που μας έδωσε ο Χριστός, το πρώτο μισό, δεν αναφέρεται σε υλικά πράγματα. Δηλαδή, ζητούμε από το Θεό περιληπτικά τώρα και επιγραμματικά στο Πάτερ ήμῶν, να είμαστε εμείς τέτοιοι, ώστε το όνομά Του να αγιάζεται στον κόσμο. Γιατί περί αυτού πρόκειται. Δεν ζητούμε το Θεό απλά να κάνει πράγματα για να δοξάζεται στον κόσμο και εμείς να είμαστε θεατές αυτού του πράγματος. Στην πραγματικότητα Του ζητούμε να είμαστε εμείς τέτοιοι που να αγιάζεται το όνομά Του στους ανθρώπους. Να γίνεται γνωστό, ποιος είναι ο Θεός και έτσι να δοξάζεται και να έρχεται η βασιλεία Του. Οι Πατέρες εξηγούν ότι η Βασιλεία του Θεού είναι το Άγιο Πνεύμα, να επικρατήσει στον κόσμο κτλ.

Το θέλημά Του να γίνεται και εμείς να γίνουμε μοχλοί αυτής της αλλαγής. Το μισό *Πάτερ ήμῶν* είναι η προσδοκία για κάτι πνευματικό, για μια πνευματική αλλοίωση του κόσμου. Και ζητάμε να είμαστε και εμείς συμμετέχοντες σ' αυτό. Να γίνουμε μέρος αυτής της αλλαγής, να μας βοηθήσει. Και μετά περνάει σ' άλλα που είναι πιο ατομικά.

Αν δούμε μέσα μας και γύρω μας και στο λαό μας, το 99% των προσευχών ασχολούνται με πρακτικά αιτήματα. Εσείς ξέρετε πολλούς ανθρώπους στην προσευχή τους να συμπεριλαμβάνουν αυτά τα αιτήματα, με δικά τους λόγια; Δηλαδή, να επικρατήσει η Βασιλεία του Θεού στον κόσμο; Βασιλεία αγάπης, ειρήνης. Να γίνουμε εμείς τρόποι μετάδοσης της Βασιλείας του Θεού. Να αγιαστούμε, να αγιαστούν οι άλλοι, οι γύρω μας. Να μπουν στο Παράδεισο αυτοί που μας ενοχλούν και μας εχθρεύονται. Ξέρετε πολλούς να προσεύχονται έτσι;

-Για ποιο λόγο δεν υπάρχει;

-Εάν μόνο σ' αυτά μας περιόριζε ο Χριστός, θα ήταν κάτι πολύ αφ' υψηλού και αριστοκρατικό. Μη ζητάτε να σας λυθούν τα προβλήματα τα βιοτικά, μόνο γι' αυτό να ζητάτε. Όχι, είναι πολύ ρεαλιστής ο Χριστός και ξέρει ότι έχουμε ανάγκη από ένα σωρό θέματα, οικογενειακά, προσωπικά κτλ. Και τα βιοτικά, τα απλά πολλές φορές. Αλλά βάζει αυτό το πράγμα το οποίο κάνει τη διαφορά του χριστιανού. Αυτό προϋποθέτει σωστή ιεράρχηση, δηλαδή δεν ήρθε ο Χριστός στο κόσμο για να μας λύσει το οικονομικό ή τα θέματα υγείας, δεν είναι αυτό

Θυμάστε αλλού που είπε ο Χριστός, *Ζητείτε πρώτον τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ και τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ και ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν*. Δηλαδή, να ιεραρχήσουμε ότι πρώτα απ' όλα ο Χριστός ήρθε για να αγιαστεί ο άνθρωπος και η ανθρωπότητα ολόκληρη να γίνει Βασιλεία Του, αλλά επειδή εμείς τρέχουμε και σε άλλο επίπεδο, των αναγκών των ανθρωπίνων, ζητάμε και γι' αυτά, για τα ανθρώπινα. Αλλά λείπει το άλλο

-Όταν λες 'πιστεύω', σημαίνει ότι εμπιστεύεσαι κάποιον. Όταν εμπιστεύεσαι κάποιον, πας με τη βεβαιότητα ότι θα σου το κάνει αυτό που ζητάς. ..

-Αυτό είναι το ένα. Το άλλο είναι εάν αυτό που ζητάς συμφέρει και τη ψυχή σου. Αυτό που λέει το *Πάτερ ήμῶν, γεννηθήτω τό θέλημά σου*. Θεωρώ ότι αυτά τα δύο πάνε μαζί. Να γίνει το θέλημα του Θεού. Δηλαδή, εγώ ζητάω κάτι, αλλά εάν, Χριστέ μου, αυτό είναι καλό για μένα, να το κάνεις. Επομένως το αφήνουμε στη κρίση του Θεού. Εκεί

πάει και η εμπιστοσύνη που λέμε. Πιστεύω, εμπιστεύομαι το Θεό και εκείνος ξέρει τι θα κάνει μαζί μας.

Έχουμε δύο επίπεδα αιτημάτων. Το ένα είναι το πνευματικό επίπεδο, δηλαδή η επέκταση της Βασιλείας του Θεού, ο αγιασμός ο δικός μας, ο αγιασμός των άλλων, το να νοιάζομαι για τον τόπο μου, για τους ανθρώπους. Ο τόπος μου και η ανθρωπότητα ολόκληρη να γίνει Εκκλησία, να μπει μέσα στο πνεύμα αυτό του Θεού κτλ και αγωνίζομαι γι' αυτό και ζητώ από το Θεό να υπηρετήσω και εγώ ταπεινά αυτό το σκοπό.

Και το άλλο επίπεδο αιτημάτων και προσδοκιών είναι τα διάφορα βιοτικά. Οι ανάγκες μας, που είμαστε άνθρωποι και έχουμε διάφορα και μας πονάνε και όχι μόνο τα δικά μας επίσης. Τα βιοτικά δεν σημαίνει μόνο τα δικά μας. Ο Μπερντιάεφ είχε πει ότι το να αγωνίζεται κάποιος για το δικό του ψωμί, είναι υλικό ζήτημα. Το να αγωνίζεται όμως για το ψωμί των άλλων, είναι πνευματικό ζήτημα.

Αυτά τα δύο επίπεδα να μην χάσουμε. Αυτά βλέπετε ότι επανέρχονται διαρκώς και η σωστή ιεράρχησή τους. Τώρα το πόσο γίνεται αυτό στη πράξη... Η αίσθησή μου είναι ότι οι περισσότεροι άνθρωποι αντιμετωπίζουν το Θεό ως μια μηχανή παραγωγής λύσεων.... Δηλαδή εντελώς απρόσωπα, αν σκεφθεί κανείς ότι για μια μηχανή δεν τρέφεις αισθήματα. Δηλαδή, προσδοκάς να σου λύνει τα προβλήματα, δεν τρέφεις αισθήματα όμως. Πατάς μερικά κουμπιά, ή πληρώνεις κάτι και παίρνεις ένα αποτέλεσμα. Δεν συνδέεσαι με μια μηχανή. Είναι υποχρεωμένη να σου δίνει λύσεις. Πολλοί το Θεό έτσι τον αντιμετωπίζουν. Όταν δεν έχουμε προβλήματα Του γυρίζουμε την πλάτη, δεν συνδεόμαστε μαζί Του προσωπικά. Αλλά όταν έχουμε προβλήματα πάμε και απαιτούμε να γίνει το θέλημά μας, και εάν δεν συμβεί μερικοί άνθρωποι χάσανε την πίστη τους εξαιτίας αυτού. Εμείς μια ζωή ήμασταν κοντά στην Εκκλησία, γιατί μας συνέβη αυτό το πράγμα τώρα;

Εκεί λοιπόν δεν έχεις καν πρόσωπο απέναντί σου. Δηλαδή, υπάρχουν πιστοί, πιστοί εκκλησιαζόμενοι, που ο Θεός δεν λειτουργεί σ' αυτούς ως πρόσωπο, να συνδεθούν μαζί Του. Είναι μία μηχανή που έχει καθήκον να παράγει λύσεις. Και γι' αυτό η προσευχή των περισσότερων ανθρώπων είναι φτωχή. Γιατί δεν απευθύνονται σ' ένα πρόσωπο. Δεν του ζητάνε να μπουν σε σχέση μαζί Του. Απευθύνονται σε κάποιον άοριστο, ομιχλώδη, πάρα πολύ δυνατό κτλ, που δικό του καθήκον είναι να λύνει θέματα. Έτσι λοιπόν προσεύχονται μόνο όταν έχουν προβλήματα και τότε η προσευχή τους είναι μόνο ως προς τα προβλήματα. Τίποτα άλλο.

Συναντάμε ανθρώπους 40 και 50 ετών, οι οποίοι, αν τύχει και συζητήσουμε ή εξομολογηθούν, τους ρωτάω, 'τι προσευχή κάνετε;' 'Λέω το Πάτερ ἡμῶν, και ζητώ από το Θεό να μας έχει καλά όλους, τα παιδιά μου, να μας φωτίσει, αυτά'. Λέω, συγνώμη, αυτή τη προσευχή την κάνατε και όταν ήσασταν 10 ετών. Είστε 40, 50, πώς εξελίχθηκε η προσευχή σας; Εσείς ως άνθρωπος εξελιχθήκατε, πετύχατε, κάνατε άλλα πράγματα. Στην προσευχή γιατί μέινετε 10 ετών;

-Δεν είναι όμως και το κοινωνικό μέρος, το ανθρώπινο στοιχείο που έχει ο καθένας μας, εκτός από το θεϊκό που κουβαλάμε μέσα μας; Πριν να φτάσουμε σ' αυτό, διαβάσαμε τη παράκληση του ίδιου του Χριστού, που λέει: *ἀπελθέτω ἀπ' ἐμοῦ*. Παρακαλάει σαν άνθρωπος με αδυναμία και του λέει, «ας μην το πιώ αυτό το ποτήρι, γλύτωσέ με». Και μετά λέει, *γεννηθήτω τό θέλημά σου*. Γιατί για μας, σαν άνθρωποι που είμαστε, κάνουμε μια προσπάθεια να φτάσουμε προς τη θέωση, δεν πρέπει να συμβαίνει;

-Όχι, δεν είπαμε ότι δεν πρέπει να συμβαίνει.

- Θέλω να πω, γιατί πρέπει να κατακρίνουμε αυτό ...

-Και αυτό είναι μέρος της προσευχής μας. Όχι, δεν το κατέκρινε κανείς. Είναι μέρος της ζωής μας το να λυγίσουμε. Το να πούμε στο Θεό, «Δυσκολεύομαι σ' αυτό. Σε παρακαλώ, ει δυνατόν, να μην έρθει έτσι η εξέλιξη των πραγμάτων αυτών». Δεν είπαμε ότι δεν πρέπει να κάνουμε προσευχή.

Αυτό εντάσσεται και στην αλήθεια. Εάν κάτι νοιώθω ότι δεν το αντέχω, πρέπει να είμαι αληθινός απέναντι στο Θεό και να εκφράσω την αδυναμία μου. Αισθάνομαι ότι δεν το αντέχω. «Θα ήθελα πολύ να δεχτώ αυτό που εσύ προτείνεις ως συμφερότερο για μένα. Αλλά βλέπω δυσκολία, δεν μπορώ να το δεχτώ. Βοήθησέ με ή να το αποφύγω ή να το δεχτώ». Δηλαδή ανοιχτά και ξεκάθαρα. Δεν είναι οι εκφράσεις αυτές ασυμβίβαστες με την προσευχή. Θα έλεγα μια τολμηρή έκφραση, δεν υπάρχει καθωσπρεπισμός στη προσευχή. Θα μιλήσουμε ανοιχτά και στην ανάγκη και παράπονα θα κάνουμε· αυτό εντάσσεται στην αλήθεια. Αλλά η αλήθεια δεν μπορεί να χωριστεί απ' την αγάπη.

Και δεν αγαπώ ένα πρόσωπο εάν το έχω μόνο για να μου δίνει λύσεις, έτσι; Αυτό το καταλαβαίνουμε. Δηλαδή, δεν μπορεί να πούμε ότι κάποιοι από μας αγαπούν τους γονείς τους, να φέρω ένα παράδειγμα, όταν τους έχουμε μόνο για να μας δίνουν λύσεις σε κάποια θέματα και δεν τους δείχνουμε αγάπη για τίποτε άλλο. Ή βοήθα

τώρα οικονομικά στο τάδε θέμα κτλ. Δηλαδή, αυτό δεν είναι σχέση με πρόσωπο που το αγαπάς.

-Για την αδιάλειπτη προσευχή θέλω να μας μιλήσετε.

-Αυτό μας πάει σε πολύ προχωρημένα, που λέει ο απόστολος Παύλος, «αδιαλείπτως προσεύχεσθε». Αυτό είναι μια στάση ζωής. Δεν μπορεί το μυαλό συνεχώς να σκέφτεται την προσευχή, γιατί κάνουμε και δουλειές που θέλουν συγκέντρωση· αλλά εννοεί τη στάση ζωής. Η στάση μας να έχει συνεχή αναφορά στο Θεό, έστω και αν δεν μπορεί το μυαλό να προφέρει πάντα προσευχή επειδή κάνουμε και άλλα πράγματα. Ναι, αλλά είναι η στάση. Όλη μας η ζωή να περιστρέφεται γύρω από το Θεό.

Κάτι παρόμοιο με το του Λουκά που διαβάσαμε πριν, πάλι παρμένο από την ανθρώπινη εμπειρία, είναι και το 18^ο κεφάλαιο, στίχοι 1 έως 8. Έλεγε μάλιστα και στους μαθητές του και μία παραβολή για να τους διδάξει ότι πρέπει πάντοτε να προσεύχονται και να μην αποκάμνουν και να αποθαρρύνονται εάν οι προσευχές τους δεν εισακούονται αμέσως. Τους είπε λοιπόν: Σε μία πόλη ήταν κάποιος δικαστής που ούτε τον Θεό φοβόταν, αλλά ούτε ντρέποταν και κανέναν άνθρωπο. Σ' αυτή τη πόλη ζούσε και μία χήρα που ερχόταν συχνά στο δικαστή αυτόν και του έλεγε. Κάνε δίκαιη κρίση και προστάτευσέ με απ' αυτόν που με αδικεί και βρίσκομαι σε δίκη μαζί του. Ο δικαστής όμως, για πολύ καιρό δεν ήθελε να αποδώσει το δίκαιο στη χήρα. Κάποια στιγμή όμως, μετά από όλα αυτά, επειδή η χήρα επέμενε, είπε μέσα του. Αν και δεν φοβάμαι το Θεό και δεν ντρέπομαι κανέναν άνθρωπο, όμως μόνο και μόνο, επειδή η χήρα αυτή μου έχει γίνει φορτική, θα της δώσω, θα της αποδώσω το δίκαιο, για να μην έρχεται συνέχεια και με, να με ενοχλεί και να με πιέζει, μέχρι να τελειώσει η υπόθεσή της. Και ο Κύριος είπε. Ακούστε, και προσέξτε καλά τι είπε ο άδικος κριτής. Ε, λοιπόν ο Θεός δεν θα αποδώσει το δίκαιο των εκλεκτών που με τις προσευχές τους τού φωνάζουν ημέρα και νύκτα να τους αποδώσει και προς το παρόν να αναβάλει για το καλό τους να κάνει την κρίση; Σας διαβεβαιώνω ότι ο Θεός θα αποδώσει γρήγορα το δίκαιο των εκλεκτών του και θα τιμωρήσει εκείνους που τους αδικούν. Αλλ' όμως όταν έρθει ο Υιός του Ανθρώπου για να κάνει την κρίση του και να αποδώσει δικαιοσύνη, θα βρει άραγε πάνω στη γη ανθρώπους που να έχουν την επίμονη και ακατάκριτη αυτή πίστη και δεν θα μείνουν να αποκάμουν προσευχόμενοι;

Εδώ έχουμε πάλι ένα παράδειγμα παρμένο από τα ανθρώπινα για την επιμονή. Ξεχωρίζει αυτή η περικοπή για το κλείσιμο. Αυτή η

περίφημη φράση: Άραγε, ἄρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν, εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Θα βρει πίστη καθόλου στη γη; Τέτοια πίστη επίμονη και αφοσιωμένη;

Το 7^ο κεφάλαιο των Πράξεων, είναι η περίπτωση του αγίου Στεφάνου, που τον τράβηξαν σε δίκη, τον καταδίκασαν σε θάνατο δια λιθοβολισμού οι Εβραίοι και τον εκτέλεσαν με τις πέτρες. Στον τελευταίο στίχο του 7^{ου} κεφαλαίου, στον 60, εκεί που πεθαίνει, γονατιστός, προσεύχεται και λέει: «Κύριε, μην υπολογίσεις την αμαρτία τους». Δηλαδή, πεθαίνει μες σε πόνους μεγάλους από το λιθοβολισμό και νοιάζεται να μην υπολογισθεί η αμαρτία τους. Να μην χάσουν το παράδεισο αυτοί οι άνθρωποι. Ένα παράδειγμα προσευχής των τελείων!

Πάμε τώρα προς Ρωμαίους 8^ο κεφάλαιο, στίχοι 14-15.

Πραγματικά, όσοι καθοδηγούνται από το Πνεύμα του Θεού, αυτοί είναι παιδιά του Θεού. Γιατί το Πνεύμα που σας έδωσε ο Θεός δεν εμπνέει φόβο για το Θεό ούτε κάνει τους ανθρώπους δούλους, αλλά παιδιά του Θεού. Αυτό το Πνεύμα μάς δίνει το θάρρος να λέμε το Θεό: «Αββά, Πατέρα μου!».

Αββά θα πει Πατέρας στις Σημιτικές γλώσσες. Το ίδιο το Πνεύμα του Θεού διαβεβαιώνει το δικό μας πνεύμα πως είμαστε παιδιά του Θεού. Αφού, λοιπόν, είμαστε παιδιά, είμαστε και κληρονόμοι. Κληρονόμοι του Θεού, που θα μετάρχουμε μαζί με το Χριστό στη θεϊκή δωρεά. Εφόσον συμεριζόμαστε τα παθήματα του Χριστού, θα μετάρχουμε μαζί Του και στη δόξα Του.

Εδώ η κεντρική ιδέα είναι πως οι χριστιανοί, όποιος έλαβε αυτή τη χάρη της υιοθεσίας και έγινε παιδί του Θεού, έλαβε και Άγιο Πνεύμα, το οποίο μας βοηθάει να προσευχόμαστε. Η προσευχή γίνεται με τη δράση του Αγίου Πνεύματος στη καρδιά μας. Και λένε οι Πατέρες ότι η προσευχή των τελείων στην πραγματικότητα είναι πια εκ του Αγίου Πνεύματος, έχουν ταυτιστεί τόσο με το Άγιο Πνεύμα ώστε το Άγιο Πνεύμα το ίδιο προσεύχεται μέσα τους και αυτοί είναι ταυτισμένοι μαζί Του.

Το Άγιο Πνεύμα μας διδάσκει μέσα μας πώς να λέμε το Θεό, Πατέρα και να συμπεριφερόμαστε αντίστοιχα ως παιδιά Του. Πώς λάβαμε Άγιο Πνεύμα όλοι μας; Από το Μυστήριο του Χρίσματος.

-Να ρωτήσω κάτι; Υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις ανθρώπων που προσεύχονται, για παράδειγμα, να πάρει ο Θεός από κάποιον την αρρώστια, να τον γιατρέψει και «φερ' την σε μένα Θεέ μου». Έχει γίνει

αυτό σε ελάχιστες περιπτώσεις. Πώς στεκόμαστε απέναντι σε ένα τέτοιο πράγμα; Μπορεί να τη κάνει ο καθένας αυτή την προσευχή;

-Όχι. Κάθε προσευχή που γίνεται αφήφιστα μπορεί να κρύβει και έναν ναρκισσισμό μερικές φορές. Δηλαδή ότι είμαι ικανός για κάτι τέτοιο. Εδώ βλέπουμε ότι είμαστε τόσο αδύναμοι, που έτσι λυγίζουμε με το παραμικρό. Αυτή μπορεί να είναι προσευχή μόνον τελείων ανθρώπων, οι οποίοι παίρνουν μια μαρτυρία από το Άγιο Πνεύμα στην καρδιά τους ότι μπορούν να το ζητήσουν κάτι τέτοιο. Και σηκώνουν τα βάρη των υπολοίπων ανθρώπων και της ανθρωπότητας ολόκληρης. Είναι καταστάσεις πολύ υψηλές αυτές. Εμείς δεν μπορούμε κάτι τέτοιο να το ζητήσουμε. Θα ήταν επιπολαιότητα, νομίζω.

-Ένα γονιός δεν μπορεί για το παιδί του;

-Ναι, είναι πιο ήπια μορφή, φθάνει κανείς σε καταστάσεις οδύνης πολύ μεγάλης να το πει, ναι. Μπορεί, δεν ξέρω, εξαρτάται.

-Να το πιστεύει κατά βάθος

-Εξατομικεύεται κατά περίπτωση, δεν θα έλεγα ότι όλα χωράνε στην ίδια κατηγορία. Είναι περιπτώσεις που πραγματικά το εννοεί και πραγματικά μπορεί να το σηκώσει. Ε, είναι άλλες φορές που είναι πιο βιαστικό, πιο επιφανειακό. Δεν μπορούν να μπούν σε καλούπια αυτά. Είναι κάθε άνθρωπος είναι μοναδική περίπτωση.

Πάμε στην Α΄ προς Θεσσαλονικείς, κεφάλαιο 5, στίχος 17. *Να χάρεστε διαρκώς, να προσεύχεστε διαρκώς και να ευχαριστείτε για όλα.* Ωραία, αυτό ήταν, η αδιάλειπτη προσευχή.

Μετά πάμε προς Εβραίους, κεφάλαιο 4, στίχος 16. *Ας πλησιάσουμε, λοιπόν, με θάρρος το θρόνο της χάριτος του Θεού, για να μας σπλαχνιστεί και να μας δωρίσει τη χάρη του, την ώρα που την χρειαζόμαστε.*

Ωραία. Έχει προηγηθεί μια περιγραφή του Χριστού, ο Οποίος ως μέγας Αρχιερέας γεφύρωσε το χάσμα ουρανού και γης, μπήκε στα Άγια των Αγίων με την ανθρώπινη φύση μαζί, κουβαλώντας όλη την ανθρωπότητα. Έτσι έκανε γέφυρα ουρανού και γης και πλέον Αυτός, μας κουβάλησε μαζί Του, οπότε άνοιξαν τα άγια των αγίων. Λέει, και εμείς ας προσερχόμαστε *τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος*, στο Θεό δηλαδή, για να λάβουμε έλεος και να βρούμε χάρη *εἰς εὐκαιρον βοήθειαν*. Αυτόν τον στίχος τον διάλεξα γιατί τονίζει την παρρησία, το θάρρος, την ελπίδα που πρέπει να έχουμε προσερχόμενοι στο Θεό. Διότι προηγήθηκε ο Χριστός ο οποίος άνοιξε το δρόμο και έφερε την ανθρώπινη φύση μες στην Αγία Τριάδα.

Επιστολή Ιακώβου Καθολική, κεφάλαιο 4, στίχος 3. Δεν προέρχονται οι πόλεμοι και οι διαμάχες μεταξύ σας, δεν προέρχονται από τας απολαύσεις σας αι οποίαι διεξάγουν πόλεμο εις τα μέλη σας; Επιθυμείτε κάτι και δεν το έχετε. Φονεύετε και ζηλεύετε και δεν μπορείτε να επιτύχετε. Μάχεστε και πολεμάτε και δεν έχετε, διότι δεν ζητάτε. Ζητάτε και δεν παίρνετε διότι ζητάτε με κακό σκοπό, για να δαπανήσετε στις απολαύσεις σας.

Εδώ, είναι το καίριο σημείο. Απαντάει σε μεγάλο βαθμό νομίζω, καλύπτει πολλές περιπτώσεις από εκείνες που αναρωτιόμαστε όλοι γιατί δεν παίρνουμε το αίτημά μας. Γιατί δεν ικανοποιείται αυτό για το οποίο προσευχόμαστε. Μας λέει ότι ουσιαστικά ζητάτε κάτι το οποίο δεν θα το χρησιμοποιήσετε κατά Θεό. Εγώ το πολύ απλό σκέφτομαι. Να είχα περισσότερο χρόνο. Και μετά σκέφτομαι: αν είχα περισσότερο χρόνο, θα τον χρησιμοποιούσα με τρόπο που δοξάζει το όνομα του Θεού, και βοηθάει και μένα πνευματικά και τους άλλους ανθρώπους; Ή θα σπαταλούσα αυτό το χρόνο σε άσχετα θέματα; Δηλαδή, αυτό που ζητάμε θα αξιοποιηθεί προς την επέκταση της Βασιλείας του Θεού, εάν ικανοποιηθεί; Ή θα σπαταληθεί σε μικρά καθημερινά, άσχετα; Ή και σε αμαρτίες ενδεχομένως;

Πόσοι και πόσοι άνθρωποι έχουν το δώρο του χρόνου στη ζωή τους και όχι απλώς σπαταλιέται και πάει χαμένο, αλλά το χρησιμοποιούν για αμαρτίες. Διότι χαζεύουν σε ανόητα ή βλαβερά θεάματα ή κουτσομπολεύουν.... Πάνε και φέρνουν λόγια, τα οποία δημιουργούν αφορμή να τσακώνονται με άλλον... Δηλαδή γεννιούνται αμαρτίες από μια αργολογία και μια αδράνεια, ενώ έχουν ένα δώρο στα χέρια τους. Και μπορεί να ζητούσαν κάποτε το δώρο αυτό.

Και πάμε και στην Αποκάλυψη, κεφάλαιο 22, στίχος 20. Τελευταίος στίχος μάλλον της Καινής Διαθήκης. Έχει προηγηθεί η περιγραφή της Άνω Ιερουσαλήμ, δηλαδή της Βασιλείας του Θεού με ένα τρόπο λαμπρό, μεταφορικό, σαν μια πόλη στολισμένη. Εκείνος που δίνει τη μαρτυρία γι' αυτά όλα, ο Χριστός ο Οποίος θα έρθει λέει: *Ναι, έρχομαι γρήγορα*, και απαντάει ο ίδιος ο συγγραφέας. *Ναί, έρχου, Κύριε Ίησοῦ.*

Εδώ υπάρχει μια προσευχή. Αυτές οι δυο λεξούλες. Δηλαδή, ζητάμε απ' το Χριστό να έρθει. Μια προσευχή εντελώς ασυνήθιστη, γιατί οι περισσότεροι από μας (και αυτό δείχνει ίσως και το επίπεδο της κατάρτισής μας) τον ερχομό του Χριστού πάλι στη γη τον έχουμε συνδέσει με κάτι το τρομακτικό, δηλαδή τι καταστροφές θα γίνουν όταν έρθει ο Χριστός στη γη, αλίμονο, θα μας κρίνει κτλ. Και το φρόνημα των αγίων της Εκκλησίας είναι: *Ναι, αμήν, έλα, έλα Κύριε Ιησού σε περιμένουμε.* Είναι η προσδοκία που θα έρθει ο αγαπημένος. Να η

αγάπη. Όταν θα έρθει ένας αγαπημένος δεν φοβάσαι. Αδημονείς να έρθει. Αυτό είναι προσευχή επίσης.

-Να συνεχίσουμε, να περάσουμε πάλι σ' αυτό που έθεσες και που γράφει η Κυριακή Προσευχή και που ουσιαστικά είναι ένα κατά τη γνώμη μου τεράστιο θέμα του αντικειμένου της προσευχής. Στο *γεννηθήτω τό θέλημά σου*. Αυτό κανονικά περιλαμβάνει τα πάντα στη προσευχή. Και το πότε θα έρθει και το τι θέλουμε να περιλαμβάνει και τα πάντα. Αυτό όμως δεν είναι απτό, επειδή το θέλημά του Θεού δεν το ξέρουμε, γι' αυτό το λόγο εμείς στη προσευχή θέλουμε κάτι απαιτητό, κάτι χειροπιαστό. Το εκζητούμε, θέλουμε να έρθει. Γι' αυτό λέμε, τι αντικείμενο έχει η προσευχή; Έχει αντικείμενο προσδοκίας ή την προσδοκία την αφήνουμε στα χέρια του Θεού;

-Εγώ νομίζω και απ' αυτά τα οποία διαβάσαμε, που είπε ο ίδιος ο Χριστός και απ' την εμπειρία που έχουμε όλοι απ' τον εαυτό μας, δεν είναι κακό τα αιτήματα να είναι συγκεκριμένα. Απλώς πιστεύω ότι όταν ο άνθρωπος προσεύχει σιγά-σιγά πνευματικά, ίσως και να περιορίζει τα συγκεκριμένα αιτήματα και να τον εκφράζει πιο πολύ το *γεννηθήτω τό θέλημά σου*. Δηλαδή, σε μια πιο τέλεια κατάσταση ο χριστιανός λέει το *γεννηθήτω τό θέλημά σου* και το εννοεί βαθιά και έχει παραδοθεί στο Θεό και δεν Του ζητάει συγκεκριμένα πράγματα. Θα μπορούσε να συμβαίνει αυτό δηλαδή στους πιο προχωρημένους. Αυτό φαντάζομαι. Αλλά όσο εμείς είμαστε καθ' οδόν προς αυτήν την κατάσταση, δεν είναι καθόλου κακό να υπάρχουν τα συγκεκριμένα αιτήματα.

-Το *γεννηθήτω τό θέλημά σου* όμως, ακόμα και όταν έχουμε συγκεκριμένα αιτήματα, το *γεννηθήτω τό θέλημά σου* είναι μια σταθερή πυξίδα αν θέλεις και ένας οδηγός, για να μην ξεφεύγουμε στα αιτήματά μας. Κάτω από την προϋπόθεση ότι πιστεύουμε ότι το θέλημα του Θεού γίνεται πάντοτε. Ότι ό,τι γίνεται είναι θέλημα Θεού. Γιατί εάν αυτό το πράγμα δεν το πιστέψουμε...

-Όχι. Θέλει μια ανάλυση γιατί είναι άλλο το θέλημα του Θεού κατά ευδοκία, δηλαδή όταν όντως θέλει αυτό που έγινε, και άλλο το θέλημα του Θεού κατά παραχώρηση, όταν απλώς το επιτρέπει. Έτσι; Οπότε μην το δούμε έτσι, γιατί υπάρχει κίνδυνος μερικοί να το εκλάβουν μοιρολατρικά. Παρ' όλο που καταλαβαίνω τι θέλεις να πεις, υπάρχει κίνδυνος σ' αυτό κάποιες περιπτώσεις ανθρώπων τόσο πολύ να αφήνονται, που δεν κάνουν τίποτα οι ίδιοι.

Παρ' όλα αυτά κρατάω μια εξαίρεση για τους ανθρώπους εκείνους οι οποίοι έχουν προχωρήσει έτσι στην αρετή τόσο, που πραγματικά το εννοούν αυτό και δεν είναι παθητική πια στάση αλλά είναι ενεργητική. Δηλαδή, αφήνουν χώρο στο Θεό να δράσει μέσα στην ιστορία τους και οι ίδιοι συνεργάζονται με το Θεό.

-Πάνω σ' αυτό που λέγαμε προηγουμένως, στην ουσία η Εκκλησία τα συνδυάζει όλα. Δεν λέμε στα πληρωτικά, *πᾶσαν την ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα*; Άρα αφήνουμε όλη μας τη ζωή εκεί. Αφήνω τη ζωή μου στο Χριστό, γιατί έχω απόλυτη εμπιστοσύνη, αλλά δεν είναι δυνατόν να λέω ότι είμαι χριστιανός και να μην κάνω έναν αγώνα. Δηλαδή να μην προσεύχομαι με θέρμη.

-Όλα αυτά πηγάζουν από τα δόγματα. Τα δόγματα δεν είναι θεωρητικές αλήθειες, για τα βιβλία. Το ότι ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος το διατύπωσαν στην 4^η Οικουμενική Σύνοδο οι Πατέρες, της Χαλκηδόνας, που είπαν πως οι δύο φύσεις, θεϊκή και ανθρώπινη συνυπάρχουν αδιαιρέτως και ασυγχύτως. Δηλαδή και δεν χωρίζονται καθόλου μεταξύ τους αλλά και δεν συγχέεται η μία με την άλλη. Λοιπόν, αυτό το πράγμα έκτοτε υπάρχει σε όλη τη συνεργασία Θεού και ανθρώπου. Όλα είναι αποτέλεσμα συνεργασίας, χωρίς ο ένας να καταργεί τον άλλο.

-Υπάρχουν κάποιοι τρόποι προσευχής που πρέπει να προτιμούμε;

-Σε γενικές γραμμές είναι τρεις. Μπορούμε να ομαδοποιήσουμε σε τρεις ομάδες την προσευχή, τους τύπους της. Ο ένας τύπος είναι οι έτοιμες προσευχές που υπάρχουν της Εκκλησίας. Απόδειπνο, Χαιρετισμοί, Παράκληση, Όρθρος, προ της θείας Μεταλήψεως, διάφορα, ξεχωριστές προσευχές που είναι στα Προσευχητάρια κτλ, που έχουν μία μακρά ιστορία και συντάχθηκαν από Αγίους κυρίως. Η δεύτερη ομάδα είναι η ευχή του Ιησού, που συνήθως γίνεται με το κομποσκοίνι. *Το Κύριε Ίησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με ἢ Ὑπεραγία Θεοτόκε σῶσον ἡμᾶς*. Και η τρίτη ομάδα είναι οι αυτοσχέδιες.

Τώρα εάν με ρωτάτε τι προτιμώ απ' αυτά, δεν θα σας δώσω απάντηση. Είναι θέμα τι εκφράζει τον συγκεκριμένο άνθρωπο, τη συγκεκριμένη στιγμή. Γιατί αυτό που μας ενδιαφέρει είναι το αρχικό κριτήριο, να είναι ζωντανή η προσευχή με αλήθεια και αγάπη ενώπιον του Θεού. Οπότε, κάθε μέρα βρισκόμαστε σε διαφορετική κατάσταση, είμαστε και ο καθένας διαφορετικός χαρακτήρας και θα το ρυθμίσει αυτό αναλόγως. Το κριτήριο είναι να αισθάνεται αυτά που λέει και να υπάρχει μια ζωντάνια, μια φλόγα μέσα του.

Άλλες φορές χρειάζεται συνδυασμός. Υπάρχουν άνθρωποι που μου έχουν πει, «Δεν μπορώ να ξεκινήσω να προσεύχομαι εν ψυχρώ με δικά μου λόγια. Πρέπει να διαβάσω μερικές προσευχές της Εκκλησίας πριν, συγκεντρώνομαι καλύτερα απ' όλη τη διάσπαση της ημέρας και μετά έρχεται και η δική μου προσευχή, το κομποσκοίνι, η αυτοσχέδια» κτλ. Άλλοι έχουν άλλο. Έχουμε τεράστιο περιθώριο ελευθερίας.

-Στη συνέχεια αυτού. Όταν είμαστε σε μία Θεία Λειτουργία ή σε μία Ακολουθία, κατ' αρχάς υπάρχουν ελάχιστα κομμάτια στα οποία συμμετέχει ενεργά ο λαός και απ' όσα ψάλλουν οι ψάλτες, ελάχιστα μπορούμε να πιάσουμε ακριβώς. Άρα ποιά είναι η σωστή στάση εκείνη την ώρα; Δηλαδή, λίγο ακούς, λίγο αφαιρείσαι, λίγο Τι κάνεις εκείνη την ώρα;

-Αυτό είναι μεγάλο πρόβλημα. Γι' αυτό το λόγο και εγώ έχω πάρει θέση υπέρ της μετάφρασης των λόγων της λατρείας. Είναι μεγάλο πρόβλημα γιατί ο καθένας ταξιδεύει μέσα στις δικές του σκέψεις, ε, όποτε το θυμάται, πότε-πότε λέει τη δική του προσευχή, ξεχωρίζει και μερικές λέξεις πότε-πότε.... Είναι πρόβλημα. Δεν υπάρχει ριζική λύση γι' αυτό. Η μεν Λειτουργία που τα λόγια είναι ίδια τα περισσότερα κάθε φορά, με τον καιρό, με την τριβή γίνονται πιο κατανοητά. Υπάρχουν και βιβλιαράκια με μετάφραση της Θείας Λειτουργίας, μπορεί κανείς να έχει τέτοιο, να το έχει διαβάσει απ' το σπίτι του κτλ ή να το βλέπει μέσα την ώρα της Λειτουργίας. Ο Όρθρος όμως και ο Εσπερινός και τα άλλα που είναι διαφορετικά και αλλάζουν συνεχώς τα λόγια είναι πολύ δύσκολο. Ναι, πράγματι.

Βιβλία σήμερα, δόξα σοι ο Θεός, υπάρχουν βιβλία που εξηγούν το νόημα όλων των Καταβασιών του έτους. Επίσης έχουν βγει βιβλία με μεταφράσεις του Βαπτίσματος, του Γάμου, της Κηδείας, του Ευχελαίου· δηλαδή μπορεί κανείς να κάνει μία μικρή βιβλιοθήκη τέτοιων θεμάτων, να τα έχει διαβάσει από πριν τι σημαίνουν τα νοήματα. Αλλά δεν παύει να είναι ένα ζήτημα αυτό, γιατί δεν ήταν σχεδιασμένη η λατρεία εξαρχής έτσι, ήταν κάτι κατανοητό από όλους που έβγαινε αυθόρμητα.

-Λέει ο Bloom ότι πρέπει να στραφούμε λέει, προς τα μέσα μας και να πάμε στο σημείο που εμείς και ο Θεός συναντιόμαστε. Και προηγουμένως μιλάει και για το χωρίο η βασιλεία του Θεού εντός ημών *έστί*.

Γιατί αυτό πολλές φορές μπορεί να παρεξηγηθεί, ότι θα κάνουμε όπως οι ανατολικές θρησκείες. Φαίνεται ότι, εγώ τουλάχιστον έτσι το

κατάλαβα σήμερα ότι τον Θεό τον συναντάμε έξω μας. Δεν είναι μέσα μας ο Θεός, δεν είμαστε κομμάτι του Θεού.

-Κατάλαβα. Το χωρίο, ή *βασιλεία του Θεού εντός ημών* *έστιν*, που είπε ο Χριστός, δύο ερμηνείες έχει δεχτεί. Η μία ερμηνεία είναι ότι είναι ήδη ανάμεσά σας, εντός υμών, με υ το υμών. Έχει ήδη έρθει, η Βασιλεία του Θεού κυκλοφορεί ανάμεσά σας. Γιατί ο ίδιος είπε «έφερα τη βασιλεία του Θεού», έρχεται, πλησιάζει, *ήγγικε*. Το ένα είναι αυτό. Η άλλη μία που χρησιμοποιεί εδώ ο Bloom, είναι το ότι είναι μέσα σας. Δηλαδή έχει εγκατασταθεί μια νέα κατάσταση της Βασιλείας του Θεού, λόγω του Αγίου Πνεύματος που λάβαμε. Αυτό, δεν έχει καμία σχέση με τις ανατολικές θρησκείες, οι οποίες είναι πανθειστικές. Δηλαδή, στις ανατολικές θρησκείες και σ' αυτό που λέμε Νέα Εποχή σήμερα, υπάρχει μία πανθειστική νοοτροπία, ότι ο άνθρωπος είναι ένα τμήμα του σύμπαντος που όλα αποτελούνται από την ίδια ουσία. Που είναι ανακατεμένη η ουσία, είτε θεού είτε ανθρώπου πούμε, είναι το ίδιο πράγμα γιατί θεός δεν υπάρχει ως πρόσωπο στα νεοεποχίτικα και στα ανατολικά. Είναι μια ουσία του σύμπαντος αόριστη και εκεί μέσα κρύβεται η σπίθα του θεού και αν γνωρίσεις τον εαυτό σου και τον δυναμώσεις κτλ, γίνεσαι ένας μικρός θεός κτλ. Αυτό δεν έχει καμία σχέση. Άγιο Πνεύμα λάβαμε μέσα μας και είχα πει κάποτε ότι είναι σαν σπόρος και εάν ζήσουμε σωστά, ο σπόρος καρποφορεί. Δίνει καρπούς και οι καρποί είναι οι αρετές. Αυτό είναι το θέμα.

-Άρα στο ταξίδι μέσα από το είναι μας που λέει για να συγκεντρωθούμε...

-Α, ναι. Για τη συγκέντρωση αυτή. Ναι, αυτό εννοεί και μάλιστα, φέρνει και ένα παράδειγμα νομίζω με μια κυρία που του είχε πει: «Προσεύχομαι και δεν παίρνω απάντηση από το Θεό», του είχε πει. Και τη ρώτησε, λέει: «Πώς προσεύχεστε»; Είπε αυτή τι κάνει και κατάλαβε ότι αυτή είχε μια φλυαρία ενώπιον του Θεού και ήταν η ίδια απύσχα. Δηλαδή, Του μιλούσε πολύ αλλά ήταν απύσχα απ' αυτό που γινόταν. Της λέει: «Ησυχάστε. Να του λέτε πολύ λιγότερα λόγια και καθίστε και σιωπηλή μπροστά στην εικόνα κάποια λεπτά». Να την κάνει να έρθει λίγο περισσότερο στον εαυτό της, να συναισθανθεί την παρουσία του Θεού, την σχέση, την κοινωνία δύο προσώπων. Αυτό, το να μαζευτούμε λίγο μέσα μας, αυτό θέλει να πει, το οποίο το βιώνουμε και εμείς, επειδή ζούμε μια ζωή με διάσπαση πολλή, έτσι; Θέλουμε να συγκεντρωθούμε λίγο στον εαυτό μας και τότε να τον δούμε λίγο καλύτερα και ταπεινωθούμε ενώπιον του Θεού κλπ.

Άλλωστε, κακά τα ψέματα, κινούμαστε όλοι σ' ένα κοινωνικό περιβάλλον, στο οποίο έχουμε και κάποιο κύρος ο καθένας. Αλλά μπροστά στο Θεό, η εικόνα μας είναι ή πρέπει να 'ναι πολύ διαφορετική. Εάν εγώ πάω μπροστά στο Θεό με το κύρος που έχω σε όλη τη διάρκεια της ημέρας απ' τους ανθρώπους (μην το θεωρήσετε ότι είναι μόνο για μένα που έχω πολύ κύρος λόγω της θέσεώς μου, για τον καθένα σας ισχύει, έχουμε άλλη εικόνα ο καθένας κοινωνικά, έτσι;) αν λοιπόν πάω μ' αυτό να σταθώ μπροστά στο Θεό, θα είναι μια γελοιογραφία. Πρέπει λοιπόν να 'ρθω λίγο στον εαυτό μου και να καταλάβω ποια είναι η πραγματική μου κατάσταση και όχι αυτή που νομίζει ο κόσμος για μένα. Αυτό απαιτεί κάποιες συνθήκες προσευχής.

Γι' αυτό και η προσευχή δεν είναι για όποτε έχω όρεξη. Θέλει και σύστημα και επιμονή γιατί αλλιώς δεν μαζεύομαι αν δεν βάλω τον εαυτό μου σε μια πειθαρχία και μένω μονίμως γοητευμένος από την εικόνα μου την κοινωνική και δεν μαζεύομαι στην πράξη, εκεί, να βάλω τον εαυτό μου σε μια σειρά ώστε να σπάσει λίγο αυτό το κέλυφος και να δω καλύτερα ποιος είμαι και να αρχίσει να λειτουργεί η ταπείνωση του τελώνη. Γι' αυτό θέλει μια τάξη, μια σειρά, μια πειθαρχία η προσευχή. Επειδή ακριβώς, τις υπόλοιπες ώρες λιγότερο ή περισσότερο ο καθένας, είμαστε κάπου αλλού και όχι στη μνήμη του Θεού ας πούμε, εν αγάπη και εν αληθεία.

-Ναι, αλλά ο τακτικισμός αυτός δεν συμπλέει απαραίτητα με την προσωπική επιθυμία.

-Θέλει ένα ζόρι. Δηλαδή, χωρίς να γίνεται και καταπιεστικό, σε σημείο που να επαναστατήσουμε κάποια στιγμή και να πούμε, «τέλος πάντων, άσε με ήσυχο, ο Θεός είναι δυνάστης». Δεν θα φτάσουμε σ' αυτό το σημείο. Ο καθένας ξέρει τα όριά του. Αλλά χρειάζεται ένα ζόρι. Δεν μπορούμε να επαφιέμεθα μόνο στο πότε έχουμε την έμπνευση να προσευχηθούμε. Όπως σε κάθε ανθρώπινη σχέση. Σ' ένα ζευγάρι δεν επαφίενται οι δύο στο να είναι ωραία μαζί, μόνο όποτε νοιώθουν φοβερά ερωτευμένοι ο ένας με τον άλλον. Έχει και πεζές στιγμές η καθημερινότητά τους, όπου όμως εξασκούν τον εαυτό τους στην αγάπη στα πεζά. Δεν είναι τραλαλά όλες οι στιγμές. Μερικές είναι, αλλά δεν είναι η καθημερινότητα πάντα έτσι. Έχει μια αυτοπειθαρχία, μια εξάσκηση για να εμβαθύνει στην αγάπη του ενός με τον άλλο. Το ίδιο και αυτό, αντίστοιχα.

-Τώρα κάνοντας την προσευχή μας μόνοι μας ή με περισσότερους ανθρώπους, ενισχύουμε τη δύναμη της προσευχής μας όταν είμαστε περισσότεροι μαζί και ζητάμε, όπως έχουμε διαβάσει;

-Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει ότι η λατρεία η κοινή στην εκκλησία καταλήγει σε ενίσχυση της προσευχής. Όταν όλοι προσεύχονται και ενώνουν τη φωνή τους στο Θεό, αυτό αποκτάει μεγάλη δύναμη στον ουρανό.

-Αυτό λέω. Δηλαδή πώς μπορούμε να ενισχύσουμε την προσευχή μας αν μπορούμε μέσα στην εκκλησία...

-Μέχρι να αλλάξουν κάποια πράγματα στη Λατρεία γενικότερα, θα το παλέψουμε ο καθένας με τον δικό του τρόπο, προσευχόμενος με όλη τη δύναμη της ψυχής του, και για τον εαυτό του και για τους άλλους που είναι δίπλα του και γι' αυτούς που δεν είναι στην εκκλησία και γι' αυτούς που δεν την θέλουν την εκκλησία και γι' αυτούς που την θέλουν ευκαιριακά και μόνο....

Δηλαδή, η προσευχή, η σωστή προσευχή, ανοίγει σε πλάτος, δεν πάει μόνο σε βάθος, αλλά ανοίγει και σε πλάτος να χωρέσει περισσότερους μέσα. Να χωρέσει αυτούς που δεν προσεύχονται, να χωρέσει αυτούς που χρησιμοποιούν την προσευχή σαν μηχανήμα αυτόματης πώλησης αγαθών, ας πούμε. Δηλαδή, όσο ανοίγει ο ορίζοντας, ανοίγει και η καρδιά μας για να χωρέσει αυτούς τους ανθρώπους και να προσευχηθεί. Είμαστε πολύ στενά εγκλωβισμένοι νομίζω, ο καθένας στο μικρόκοσμό του και τα συμφέροντά του. Ποιος από μας προσεύχεται για τους φυλακισμένους, για τους αποφυλακιζόμενους που δεν έχουν που να μείνουν και ξανακυλάνε στα ίδια; Για αρρώστους, για αναπήρους, για τοξικομανείς, για ανθρώπους του περιθωρίου; Ποιος προσεύχεται για τις γυναίκες που τις εκμεταλλεύονται σ' όλο τον κόσμο, για τα παιδιά;

-Από ποια ηλικία τα παιδάκια να τα σπρώχνουμε στη προσευχή;

-Ε, από τη νηπιακή ηλικία. Εφόσον υπάρχει ο λόγος στη νηπιακή ηλικία, να αποκτούν κάποιες συνήθειες, να φιλούν τις εικόνες πριν κοιμηθούν ή το πρωί, και να λένε δυο λογάκια στο Χριστό από νωρίς. Ανάλογα με την ηλικία, το επίπεδό τους.